

Osmanlı İmparatorluğu'yla İlişkileri Bağlamında Voyvodalıklardan Modern Romanya'ya: Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkileri (1878-1908)

Ömer BEDİR¹

Atıf/©: Bedir, Ömer, Osmanlı İmparatorluğu'yla İlişkileri Bağlamında Voyvodalıklardan Modern Romanya'ya: Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkileri (1878-1908), Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 2020/5 (2), 56-72.

Öz

Dobruca, Eflak ve Boğdan dört asırdan uzun bir süre boyunca Osmanlı Devleti tarafından yönetilmiştir. Halkının çoğunluğu Türk ve Müslümanlardan oluşan Dobruca doğrudan payitahta bağlı bir bölge olarak Müslüman-Türk yöneticiler eliyle idare edilmiş; ancak halkı Hristiyan Ortodoks mezhebine mensup olan Eflak ve Boğdan ise içişlerinde serbest, dışişlerinde Osmanlı'ya bağlı birimler olarak payitaht tarafından atanan ve genellikle yerli voyvodalar arasından seçilen kişiler eliyle yönetilmiştir. Osmanlı ve Rusya arasında 1710-1711 yıllarında gerçekleşen Prut Savaşı sırasında Eflak ve Boğdan voyvodalarının Ruslar'la işbirliği yaptıklarının anlaşılması üzerine Osmanlı Devleti, yerel voyvodalar yerine Fenerli Rumları Eflak ve Boğdan'a yönetici olarak atamaya karar vermiştir. Böylelikle, Eflak ve Boğdan'da "Feneryot sistemi" denilen Ortodoksluk mezhebine mensup Fenerli Rum yöneticilerin devri başlamıştır. Bir asırdan daha uzun bir süre uygulanan Feneryot sistemi, Osmanlı tebaası Fenerli Rum yöneticilerin zaman içinde Yunan milliyetçilik hareketlerini desteklemeleri ve Rus Çarlığı'nın yerli voyvodalar gibi Fenerli Rum yöneticiler üzerinde de etkili olmaya başlaması üzerine 1821 yılında kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti, Feneryot sisteminden vazgeçerek tekrar yerel Romen boyarları² yönetici olarak atama sistemine geri dönmüştür. Böylelikle Eflak ve Boğdan, Romanya'nın bağımsızlığını kazandığı 1878 yılına kadar yerel Romen yöneticiler tarafından idare edilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı (93 Harbi) sonrasında imzalanan Berlin Anlaşması'yla Romanya, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmış ve Dobruca'nın kuzeyi, Eflak'ın tamamı ve Boğdan'ın batısı yeni kurulan Romanya devletinin sınırları içerisinde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu, yüzyıllar boyunca yönettiği Romanya'yla bağımsızlığı sonrasında yeni bir ilişki biçimine geçmek durumunda kalmıştır. Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte modern anlamda Osmanlı-Romanya diplomatik ilişkileri de başlamıştır. İkili diplomatik ilişkilerde, Bükreş'e atanacak Osmanlı sefirinin dini kimliği ve temsil düzeyi yeni kurulan Romanya açısından başlıca önemli konular olarak ön plana çıkmıştır. Osmanlı Devleti bakımından ise Jön Türkler'in Romanya sınırları içinde yürüttükleri muhalif siyasi propaganda faaliyetlerinin engellenmesi; Romanya sınırları içerisinde kalan Müslüman-Türk azınlığın haklarının korunması ve bu bağlamda Anadolu'ya yönelik artan göçler, ikili diplomatik ilişkilerde öne çıkan başlıca meseleler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Romanya, Feneryot Sistemi, Diplomasi, Jön Türkler, Türk azınlık hakları

From Voivodeships To Modern Romania With Regard To Its Relations With The Ottoman Empire: Ottoman-Romanian Diplomatic Relations

Atıf/©: Bedir, Ömer, From Voivodeships To Modern Romania With Regard To Its Relations With The Ottoman Empire: Ottoman-Romanian Diplomatic Relations, Artuklu Human and Social Science Journal 2020/5 (2), 56-72.

Abstract

¹ Dr., Araştırmacı Yazar, Mütercim-Tercüman, Altınova-Yalova, omerbedir@hacettepe.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0002-7735-6473.
Geliş/Received: 21.10.2020, **Kabul/Accepted:** 25.12.2020

² Boyar; Tuna bölgesinde, Transilvanya'da, Rusya'da büyük toprak sahiplerine ve soylulara verilen bir unvandır.
Bkz. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim: 25.12.2020)

The Ottoman Empire has ruled Dobrogea, Wallachia and Moldavia for more than four centuries. Dobrogea region, composed of a predominantly Muslim-Turkish population, was administered directly by Turkish governors nominated from the capital, Istanbul. Wallachia and Moldavia were autonomous regions in their internal affairs but were subject to the Sublime Porte in their foreign affairs. Wallachia and Moldavia were administered through the voivodes, generally local orthodox boyars, chosen by the Sublime Porte. Due to the treason of the local voivodes during the Turkish-Russian war of 1710-1711 (Pruth River Campaign), the Ottoman state decided to send Phanariot Greeks as new rulers to replace the local voivodes. The Phanariot system lasted more than a century. Within the time, as the Phanariot rulers abused their positions to support Greek nationalism and as the Tsarist Russia increased its influence on Phanariot rulers, the Ottoman state has renounced in 1821 to this system and decided to appoint again local boyars as governors to Wallachia and Moldavia. The local boyars continued to rule in Wallachia and Moldavia until the proclamation of the independent Romanian state. After the Turkish-Russian war of 1877-1878, Romania was recognized as an independent state through the Berlin treaty. North of Dobrogea, Wallachia and the west of Moldavia constituted the borders of this new Romanian state. Ottoman-Romanian diplomatic relations, in its modern sense, has begun with the recognition of the independence of Romania. In their diplomatic relations, religious identity of the Ottoman ambassadors to Bucharest and the level of representation were of paramount importance for the Romanian side. Meanwhile, the interdiction of political and propaganda activities of the Young Turks in Romania was a priority for the Ottoman side. The problems of the Turkish minority in Romania and migration of Turks to Anatolia were other important bilateral issues that needed to be tackled during this period.

Keywords: Romania, Phanariot System, Diplomacy, Young Turks, Turkish Minority Rights

GİRİŞ

Türkler ve Romenler arasındaki münasebetler oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'da genişlemesinden önce de Türkler bugünkü Romanya sınırları içinde kalan topraklara göçler ve savaşlar yoluyla gelip, yerleşmişlerdir.³ Ancak Osmanlı Devleti'yle birlikte, Balkanlar'da izlenen fetih ve iskan politikalarının bir sonucu olarak, Müslüman Türkler bölgeyi kalıcı şekilde yurt edinmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Dobruca, Eflak ve Boğdan üzerinde hakimiyet kurması sonrasında Osmanlı-Romen ilişkileri siyasi, idari ve ekonomik anlamda yeni boyutlar kazanmıştır. Özellikle Dobruca bölgesinde izlenen iskan siyaseti kapsamında bölgedeki Müslüman-Türk nüfus hâkim unsur haline gelmiş ve bölge, payitaht tarafından atanan Müslüman yöneticiler vasıtasıyla doğrudan Osmanlı'ya bağlı olarak idare edilmiştir. Buna karşın, halkının çoğunluğu Hristiyan Ortodoks olan Eflak ve Boğdan ise Osmanlı İmparatorluğu tarafından atanan

³ 375 yılında Hunlar, Don nehrini geçerek aşağı Tuna havzasını ele geçirmişlerdir. Böylece, tarihte ilk defa Roma İmparatorluğu'nun topraklarına bir Türk kavmi yerleşmiştir. Attila'nın ölümünden sonra Hun İmparatorluğu dağılmış ise de Romanya topraklarındaki Hun varlığı bir süre daha devam etmiştir. Hunlardan sonra Avarlar bölgede etkili olmuş ve bölgedeki etkinlikleri 250 yıl kadar sürmüştür. Bkz. Tasin G. (2012). Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı / Turkic Presence on the Romanian Territory Before the Ottomans. Ed.: Tasin Gemil, Nagy Pienaru, *Moștenirea Istorică A Tătarilor*, Bükreş: Editura Academiei Române, s. 27-29.

1048 yılında Peçenekler, Kuzey Dobruca'ya yerleşmişlerdir. Daha sonraki yıllarda Uz (Oğuz) Türkleri, XII. yüzyılın başlarında ise Kuman, Kıpçak ve diğer bazı Türk kavimleri Dobruca'ya gelmişler ve Peçenekler'in siyasi nüfuzu altına girmişlerdir. Bizans İmparatorluğu, Kumanlar'la anlaşarak 1091'de Peçenekler'i mağlup etmiş ve sınırlarını yeni müttefikleri Kumanlar'a açmıştır. Balkanlar'ın güneyine ilerleyen bu Türk kavmi, Bizans kilisesinin tesiri altına girerek Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmiştir. 1186 yılında Kumanlar tarafından kurulan ikinci Bulgar devleti, Dobruca'nın 1241'de Moğollar tarafından istilasına kadar varlığını sürdürmüştür. Selçuklu Türkleri'nin Balkanlar'a ve Dobruca'ya geçişleri bu dönemde olmuştur. Sultan II. İzzeddin Keykavus, Moğollar'a yenilince beraberindekilerle birlikte 1263 yılında Bizans İmparatorluğu'na sığınmıştır. İmparator VIII. Mihail Paleologos, aralarında Sarı Saltuk'un da bulunduğu bir grubu Kuzey Dobruca'ya, Batı Karadeniz sahillerine yerleştirmiştir. Sarı Saltuk önderliğinde Dobruca'da Babadağ civarına yerleşen Selçuklu Türkleri, Sarı Saltuk'un ölümünden sonra Bizans'ın zorlamasıyla Hristiyanlığa geçmişlerdir. Osmanlılar, Rumeli'ye ayak bastıklarında buradaki Kuman, Peçenek ve Oğuz Türkleriyle karşılaşmışlardır. Bu topluluklar, Osmanlıların Rumeli'deki ilerleyişinde ve bölgede uzun süre kalabilmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Bkz. Bozkurt, G. S. (2008). Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 17, Ankara, s. 14-15.

yerel voyvodalar vasıtasıyla idare edilmişlerdir. Bu dönemde Eflak ve Boğdan içişlerinde serbest, dışişlerinde ise Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk birimler olarak yönetilmişler ve sözkonusu voyvodalıkların bu statüleri, Romanya'nın 1878 yılında Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazanmasına dek devam etmiştir. Bağımsız Romanya devletinin kurulmasıyla birlikte Osmanlı-Romanya arasındaki siyasi ilişki biçimi de değişmiş ve bu tarihten sonra modern anlamda Osmanlı-Romanya diplomatik ilişkileri dönemi başlamıştır.

Bu makale, 1878-1908 dönemi arasında Osmanlı-Romanya diplomatik ilişkileri bakımından öne çıkan başlıca meseleleri, azınlık hakları ve mülkiyet hakları gibi konsolosluk konularını da dikkate alarak incelemektedir. Çalışmada esas alınan dönem II. Abdülhamid'in padişah olarak görevde bulunduğu ve II. Meşrutiyet'in ilan edildiği zaman dilimlerini kapsamaktadır. Makalenin birinci bölümünde, Dobruca, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı yönetimine bağlanma süreçleri ve bu bölgelerin farklı idari statüleri ele alınacaktır. İkinci bölümde, Eflak ve Boğdan'da Feneryot sistemine geçilmesi ve daha sonra bu sistemden vazgeçilmesinin sebepleri irdelenecektir. Üçüncü bölümde ise, Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Osmanlı-Romanya diplomatik ilişkilerinde öne çıkan başlıca konular incelenecek ve bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin Bükreş'e atayacağı sefirin dini kimliği konusunda yeni kurulan Romen devletinin gösterdiği hassasiyet; Jön-Türkler'in Romanya'daki faaliyetlerinin engellenmesi için Osmanlı makamlarının yürüttüğü diplomatik çabalar ve Romanya'da kalan Müslüman-Türk azınlığın haklarının korunmasına ilişkin hususlar ele alınacaktır. Bu çalışmada, bir yandan Romanya devletinin geçmişte bağlı olduğu Osmanlı Devleti'ne karşı yeni statüsünü ve konumunu koruma çabası, yine bu kapsamda geçmişte uygulanan Feneryot sisteminin de etkisiyle Romanya'ya atanacak Osmanlı sefirinin tayini konusunda gösterdiği aşırı hassasiyet tahlil edilirken; diğer yandan, Osmanlı Devleti bakımından ise esasen bir iç siyasi sorun olan Jön Türkler'in siyasi faaliyetlerinin diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi yeni bağımsızlığını kazanan Romanya'da da engellenebilmesinin Osmanlı-Romanya diplomatik ilişkilerinde önemli dış politika meselelerinden biri haline dönüştüğü ortaya konulmaktadır.

1. Osmanlı Hakimiyetindeki Dobruca, Eflak ve Boğdan'ın Statüleri

Dobruca, Eflak ve Boğdan dört yüzyılı aşkın bir süre boyunca Osmanlı idaresi altında kalmıştır. Osmanlı Devleti, sözkonusu bölgelerde yaşayan farklı etnik ve dini aidiyetlere sahip topluluklar için farklı idari statüler tanımlamış ve bu şekilde esnek bir idari yönetim mekanizması geliştirmiştir. Bu bağlamda Dobruca, halkının çoğunluğu Müslüman-Türkler'den oluşan ve doğrudan payitaht tarafından yönetilen bir bölge olmuştur. Buna karşın, Eflak ve Boğdan ise halkının çoğunluğu Ortodoks Hristiyan olan ve yöneticileri payitaht tarafından yerli Ortodoks Hristiyan asiller arasından atanan Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk prenslikler olarak yönetilmişlerdir. Bu özerk statüleri çerçevesinde Eflak ve Boğdan, içişlerinde serbest ancak dışişlerinde Osmanlı'ya bağlı olan; Osmanlı Devleti'ne toplu şekilde vergi ödeyen ve savaş zamanında Osmanlı ordusuna katkı sunan birimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu zaman içinde ortaya çıkan yeni koşullar nedeniyle Eflak ve Boğdan'a atanacak yöneticilerin tespitinde sistem değişikliğine gitmiş, ancak halkının çoğunluğu Gayrimüslim olan bu bölgelerin özerk yapılarını değiştirme yoluna başvurmamıştır.

1.1 Dobruca: Doğrudan Payitahta Bağlı Bir Bölge

Dobruca,⁴ tarih boyunca stratejik açıdan önemli bir bölge olmuştur. Rumeli'den Ukrayna ve Rusya steplerine, aynı şekilde Rusya ve Ukrayna güzergahından Rumeli'ye, dolayısıyla İstanbul'a

⁴ Dobruca, bugün bir kısmı Romanya bir kısmı ise Bulgaristan sınırları içinde kalan bölgenin adıdır. Batısında ve kuzeyinde Tuna, doğusunda Karadeniz, güneyinde Deliorman bulunmaktadır. Kuzeyde yer alan ve fazla yüksek olmayan dağ silsilesi Maçin'den Tulça şehrinin güneyine kadar uzanır. Dobruca'nın güneybatısı ormanlarla kaplı olduğu için bu bölge Deliorman diye anılmıştır. Bkz. Karpat K. (1994). Dobruca. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul, s. 483. Oldukça verimli topraklara sahip olan Dobruca bölgesi "İstanbul'un yiyecek

giden en kısa kara yolu Dobruca'dan geçmektedir.⁵ Osmanlılar; Lehistan ve Rusya'ya yönelik seferlerde, ayrıca Kırım Hanlığı'yla bağlantılarında bu stratejik bölgeyi kullanmışlardır. Öte yandan Dobruca bölgesi, Rusya ve diğer Avrupa güçlerine karşı Osmanlı İmparatorluğu için bir tampon bölge görevi görmesi bakımından da özel bir öneme sahip olmuştur. Dobruca toprakları, 1394 yılında Yıldırım Beyazıt döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Dobruca, 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlıların kontrolünden çıkmışsa da 1418 yılında I. Mehmet tarafından yeniden Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. Yıldırım Beyazıt, Dobruca'yı fethettikten sonra Anadolu'dan Yörükleri, Karadeniz'in kuzeyinden de Tatar Türklerini bölgeye yerleştirmiştir. Bu iskân faaliyetleri II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde de sürdürülmüştür (Gökbilgin, 1957: 13-16). Nitekim, Osmanlı İmparatorluğu döneminde en yoğun iskân faaliyetlerinin Dobruca bölgesinde olduğu görülmektedir (Doğru, 2002: 173). Dervişler, akıncılar ve göçebe Türklerin yanı sıra Anadolu'nun çeşitli yerlerinde sorun çıkaran aşiretler de zaman zaman sürgün amacıyla Dobruca bölgesinde iskana tabi tutulmuştur. Bu şekilde Dobruca, fetih siyaseti ve beraberindeki iskân uygulamaları çerçevesinde Müslümanların yoğun şekilde yaşadığı bir bölge haline dönüşmüştür. II. Bayezid zamanında yapılan sayımda, takip eden yüzyıllardaki kayıtlarda ve XIX. yüzyılda yapılan nüfus sayımlarında özellikle Balkanlar'ın kuzeydoğusunda, Dobruca ve Deliorman'da bulunan köylerin tamamına yakınının Türkçe adlar taşıdığı⁶ ve halkın büyük çoğunluğunun Müslümanlardan oluştuğu görülmektedir (Doğru, 2002: 173-174).

Müslüman nüfusun yoğun şekilde yaşadığı Dobruca bölgesi doğrudan payitahta bağlı olarak ve merkezden atanan Müslüman yöneticiler tarafından idare edilmiştir. Bu bölgede tahrir defterleri tutulmuş, merkezden kadılar ve valiler tayin edilmiştir. Dobruca bölgesinde yer alan yerleşim yerlerindeki mülki ve idari yapılanma doğal olarak payitaht tarafından düzenlenmiştir. 1850 yılında Dobruca'da; Silistre ve Varna sancaklarının bulunduğu görülmektedir. Silistre sancağı; Tulça, İsakça, Maçın, Hırsova kazalarını barındırmaktaydı. Buna karşın Varna sancağı ise; Babadağ, Köstence ve Mangalya kazalarını ihtiva etmekteydi. 1864 tarihinde kabul edilen Vilayet Nizamnamesi'yle Tuna vilayeti ihdas edilmiş ve Tulça, kaza mevkiinden sancak mevkiine yükseltilmiştir (Koyuncu, 2014: 677). Bu yeni idari düzenlemeye göre Babadağ, Eski Kili, Hırsova, İsakça, Köstence,⁷ Maçın, Mahmudiye, Mangalya, Mecidiye, Sünne kazaları Tulça sancağına bağlanmıştır (İbram, 1999: 35). Osmanlı idaresi altında olduğu dönem boyunca, Eflak ve Boğdan'dan farklı olarak, nüfusunun çoğunluğu Müslümanlardan oluşan ve doğrudan doğruya

ambarı" olarak görülmüştür. Dobruca; İstanbul'un tahıl, özellikle buğday ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamıştır. Dobruca'nın Karadeniz kıyısındaki birçok liman şehrinde büyük tahıl ambarları inşa edilmiş; Silistre, Tulça, İsakça, Maçın ve Hırsova limanlarından İstanbul'a kereste, tuz, keçe ve esir sevk edilmiştir. Bkz. Doğru, H. (2002). Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti. *TÜRKLER*, Ed.: Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 304.

⁵ Osmanlı kuvvetleri, Balkanlar üzerinden batıya, kuzeybatıya ve kuzeydoğuya doğru ilerlerken Romalıların yaptırdığı ve daha sonra Bizans'ın da kullandığı yollardan istifade ettiler. Bu yollar Sol Kol (Via Egnatia-canib-i yesar), Orta Kol (Via Militaris-tarik-i evsat) ve Sağ Kol (Kırım-Karadeniz ticaret yolu) olarak biliniyordu. Bkz. Doğru, H. (2002). Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti. *TÜRKLER*, Ed.: Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 303.

⁶ Gerek Osmanlı dönemine ait gerekse Osmanlı öncesi döneme ait Türkçe yer adları ve tarihi yapılar bölgede hâlâ varlığını korumaktadır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Virgil, C. & Yenikale, A. (2015). *Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca (Dobrogea in Izvoare Cartografice Otomane)*, Bükreş: Etnologica.

⁷ Köstence'nin, deniz ticareti bakımından giderek önem kazanması üzerine 1857 yılında Osmanlı Devleti, Tuna nehri üzerindeki Cernavoda ile Köstence arasında bir demiryolu yapımını başlatmış ve bu demiryolu 1860 yılında tamamlanmıştır. Buna ilâve olarak bu dönemde Köstence'deki liman genişletilmiş, deniz feneri ve 400'e yakın yeni ev inşa edilmiştir. Ayrıca 1864 yılına gelindiğinde Köstence, Tulça sancağına bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Bkz. Murgescu, B. (2002). Köstence. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara, s. 276-277.

Karadeniz kıyısında nispeten küçük bir liman kenti olan Köstence kasabasının zaman içinde gelişerek büyümesi ve deniz ticaretinde önem kazanması nedeniyle dönemin önde gelen yabancı güçleri bu şehirde konsolosluk açmak için Osmanlı Devleti'nden talepte bulunmuşlardır. Bu kapsamda Osmanlı Devleti; Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Rusya'ya Köstence'de konsolosluk açma izni vermiştir. Bkz. İbram, N. (1999). *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar*, (Çev., Belghiuşar Cartali Bulğa, Namık Kemal Yıldız), Köstence: Ex Ponto, s. 31.

payitahta bağlı olarak idare edilen Dobruca bölgesi, 93 Harbi sonucunda kaybedilinceye kadar bu statüsünü muhafaza etmiştir.⁸

Tablo1: 1290 (1873) Tuna Vilâyeti Salnâmesi'ne Göre Müslim ve Gayrimüslim Nüfus

Sancak	Köy Sayısı	Müslim			Gayrimüslim			Toplam	
		Hane	Nüfus	Yüzde	Hane	Nüfus	Yüzde	Hane	Nüfus
Silistre	235	7.425	21.935	64,77	3.377	11.933	35,23	10.802	33.868
Varna	411	21.566	45.553	73,06	4.689	16.801	26,94	26.255	62.354
Tulça	272	17.405	56.724	56,23	11.599	44.147	43,77	29.004	100.871

Kaynak: Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, Defa 6, Sene 1290, Matbaa-i Vilâyet-i Tuna, s. 106-309.

1.2 Eflak ve Boğdan: Osmanlı İmparatorluğu'na Bağlı Özerk Yönetimler

Osmanlı kuvvetlerinin Eflak güçleriyle ilk karşılaşması 1368 yılındaki Vidin muhasarası sırasında Macar Kralı Lajos'a tabi olan voyvoda Vlaicu döneminde olmuştur.⁹ Bu karşılaşmadan sonra Osmanlıların Balkanlar'daki ilerlemesinin önemini kavrayan Vlaicu 1373 yılında I. Murat'la bir anlaşma imzalamıştır. Osmanlı ve Eflak arasındaki bu anlaşma 1386 yılında voyvoda Mircea'nın yönetime gelmesine değin devam etmiştir. Voyvoda Mircea, Osmanlı ordusuna karşı mücadeleye girişmiş ancak yenilgiye uğratılmıştır. Osmanlı, Mircea'yı cezalandırmak amacıyla Eflak'ı haraca bağlamıştır. Eflak, ilk kez Voyvoda Mircea döneminde 1391 yılında Osmanlı'ya haraç ödemeyi kabul etmiş ve Osmanlı hakimiyetini tanımak zorunda kalmıştır (Yalçinkaya, 2006: 386). Mircea'dan sonra Eflak voyvodaları, Macarlar ve Türkler arasındaki mücadelelerden faydalanma yoluna gitmişler ve Segedin (1444) Antlaşmasıyla bir yandan Eflak'ın Osmanlı Devleti'ne haraç vermesi diğer yandan voyvodaların Macar kralına tâbi olması gibi ikili bir siyaset takip etmişlerdir (Karpas, 1994: 468). Ancak zaman içerisinde Eflak'ın ileri gelen boyarlarının Osmanlı'ya tabi olmayı tercih etmeleri nedeniyle boyarlar ve voyvoda Vlad Tepeş karşı karşıya gelmişlerdir. Voyvoda Tepeş, boyarlara üstün gelerek 1456-1462 tarihleri arasında Eflak'ta merkeziyetçi bir idare kurmuş ve Osmanlı İmparatorluğu'yla mücadeleye girişmiştir. Fatih Sultan Mehmed, Niğbolu Valisi Hamza Bey'i Vlad Tepeş'i tutuklaması için görevlendirmiş; ancak voyvoda Tepeş, valiyi öldürtmüştür. Tepeş, daha sonra Tuna'yı aşarak Dobruca'yı talan etmiş ve bölgede yaşayan Müslümanları katletmiştir. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed 1462 yılında Tepeş'e karşı bir askerî harekât düzenlemiştir. Osmanlı kuvvetleri karşısında Transilvanya'ya çekilmek zorunda kalan Tepeş burada Macar kralı tarafından zindana atılmıştır. Bu olayın ardından Osmanlı Devleti, Vlad Tepeş'in yerine kardeşi Radu'yu (1462-1474) Eflak voyvodalığına getirmiştir (Türkal, 2017: 39-40).

Osmanlı Devleti, Tuna nehri boyunca ilerlemeye başladıktan ve Eflak üzerine seferler düzenledikten sonra Boğdan'ı da kontrol altına almak istemiştir. Osmanlı Devleti ile Boğdan arasındaki ilk karşılaşma XV. yüzyılda gerçekleşmiştir. Çelebi Mehmed (1413-1421), Boğdan topraklarına girerek Akkırman'ı kuşatmış ancak alamamıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde 1456 yılından itibaren Boğdan da Eflak gibi Osmanlı'ya vergi vermeyi kabul etmiştir (Sağrın, 2013: 46).

⁸ Yaklaşık 460 yıl Türk hakimiyetinde kalan ve adeta bir Türk yurdu haline gelen Dobruca bölgesi 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıyla birlikte kaybedilmiştir. 93 Harbi sırasında Dobruca bölgesindeki Müslümanlar, Bulgar ve Rus zulmünden kurtulmak için Anadolu'ya doğru göç etmek zorunda kalmıştır. Rumeli Türklüğü, Rus birlikleri ve Bulgarların katliamları sebebiyle büyük bir sarsıntıya uğramış, Balkanlar'daki Türk nüfusu azınlığa düşmüştür. Öte yandan, 1878 Berlin Antlaşması'yla Dobruca'nın kuzeyi Romanya'ya, güneyi ise Bulgaristan'a bırakılmıştır. Bkz. Önal, M. N. (1994). Romanya Türklerine Bakış. *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, s. 180.

⁹ Bazı tarihçilere göre, Osmanlı Devleti'nin Eflak güçleriyle ilk karşılaşması I. Murat döneminde 1364 yılında Sırpsındığı Savaşı'nda olmuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sarğın Y. (2013). *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 5-6.

Boğdan voyvodalarından Stefan çel Mare (Büyük Stefan), Osmanlı İmparatorluğu'na vergi vermeyi kesmiş ve Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerini 1475'te Racova bölgesinde yenilgiye uğratmıştır.¹⁰ Akabinde Fatih Sultan Mehmed, 1476 yılında Boğdan seferine çıkmıştır. Osmanlı ordusu, Boğdan birliklerini Akdere (Valea Alba) mevkiinde hezime uğratarak beyliğin merkezi Suceava'ya girmiş, ancak kalesini ele geçirememiştir. Daha sonra 1484 yılında II. Beyazıt zamanında stratejik konumdaki Kili ile Karadeniz sahilindeki Akkırman'ın alınmasıyla Boğdan kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır (Özcan, 1994: 270). Ayrıca XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Macaristan'ı fethiyle (1526) birlikte Macarların, Eflak ve Boğdan üzerindeki hükümlerlik iddiaları son bulmuş ve sözkonusu prenslikler üzerindeki Osmanlı nüfuzu daha da güçlenmiştir.

Halkı Hristiyan Ortodoks inancına mensup olan Eflak ve Boğdan prenslikleri, Osmanlı İmparatorluğu içinde özerk bir statüyle idare edilmişlerdir. "Memleketeyn"¹¹ olarak da anılan bu iki prenslik; Temeşvar, Budin, Ege adaları, Rumeli ve Bosna'da olduğu gibi merkezden atanan idareciler tarafından yönetilmemiş, bunun yerine bölge halkıyla aynı mezhebe mensup yerli voyvodalar eliyle yönetilmişlerdir (Sözen, 2002: 16). Memleketeyn; Osmanlı'ya vergi ödeyen, yöneticileri Payitaht tarafından atanan ancak işlerinde serbest birimler olarak muamele görmüşlerdir. Bu özerk statü, Osmanlı resmî belgelerinde "*mefruz ül-kalem*¹² ve *maktu ül-kadem*,¹³ *min küll il-vücuḥ serbest*"¹⁴ şeklinde ifade edilmiştir (BOA, Düvel-i Ecnebiye Defterleri, No:77/1, Romanya Eflak Defteri: 103). Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'ın işlerine doğrudan müdahale etmemiş, bu iki voyvodalığa yönelik iskân politikası gütmemiş, halkını Müslümanlaştırmaya çalışmamış, ayrıca Türklerin bu bölgelerden toprak almasına ve cami yapmasına izin vermemiştir (Papp, 2002: 745). Bu özerk statü karşılığında Eflak ve Boğdan voyvodaları Osmanlı Devleti'ne düzenli olarak vergi ödemeyi, ticari imtiyazlar tanımayı, temel tarım ürünleri temin etmeyi ve savaş zamanında askeri destek sağlamayı kabul etmişlerdir (Sözen, 2002: 15).

Osmanlı Devleti'nin ilk uygulamalarında voyvoda olarak atanan kişiler, devlete isyan etmedikleri ve vergilerini düzenli şekilde ödedikleri sürece hayat boyu bu görevlerde tutulmuşlardır.¹⁵ Bu kişilerin vefatlarının ardından ise yerlerine çoğunlukla oğulları atanmıştır. Osmanlı Devleti, voyvoda atamaları kapsamında bir rehin mekanizması da geliştirmiştir. Buna göre, Eflak ve Boğdan'a voyvoda olarak atanan kişiler, oğullarını veya yakın akrabalarını Osmanlı sarayına rehin bırakmışlardır.¹⁶ Voyvodaların çocuklarının veya akrabalarının Saray'da rehin tutulması voyvodaların ihanet etme ihtimallerine karşı tedbir amacıyla başvurulan bir yöntem olarak geliştirilmiştir (Sarğın, 2013: 49). Her ne kadar Osmanlı Devleti, voyvodaların ihanetlerini engellemek için bu tür tedbirlere başvurmuşsa da Rusya'nın bölgede giderek nüfuz kazanması ve bölgesel güç dengelerinin değişmesi nedeniyle voyvodalar yeni arayışlar içerisine girmişlerdir. 1710-1711 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşı sırasında Eflak ve Boğdan voyvodalarının

¹⁰ Bu başarısından dolayı Papa tarafından Voyvoda Stefan'a, "İsa'nın pehlivanı" unvanı verilmiştir. Bkz. Özcan, A. (1994). Boğdan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, s. 270.

¹¹ Osmanlılar, Eflak ve Boğdan'a "iki memleket" anlamına gelen "Memleketeyn" adını vermişlerdir.

¹² *Mefrûz-ül kalem*; Prensliklerin, Osmanlı Devleti'nin temel kayıtlarında yer almaması anlamına gelmekte olup, bu anlamda prensliklerde tapu tahriri yapılmamıştır.

¹³ *Maktû-ül kadem*; Prensliklerin, Babıalı tarafından bütün bir bölge olarak görülmesi ve bu kapsamda vergilerin bireylerden alınması yerine her bir prenslikten toplu şekilde tahsil edilmesi anlamına gelmektedir.

¹⁴ *Min küll-il vücuḥ serbest*; Prensliklerin, işlerinde serbest olduklarını ifade etmektedir. Özerk bir statüyle idare edilen bu voyvodalıklara, Osmanlı merkezi yönetimini temsil eden kadı, defterdar veya vali gibi görevliler atanmayarak geniş bir serbestiyet tanınmıştır.

¹⁵ 1215-1862 tarihleri arasında Eflak'ta voyvodalık yapanların isimlerini ve voyvodalık sürelerini içeren ayrıntılı bir liste için bkz. Aydın, M. (2013). Eflak Beyliği. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 23, İstanbul, s. 17-18.

¹⁶ II. Murat döneminde Milano elçisi ile birlikte Padişah'ın huzuruna çıkan Fransız seyyah Brocquiere, yirmi Eflak beyzadesinin Divan'ın önünde oturduklarını kaydetmektedir. Bkz. Sarğın Y. (2013). *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti İle Eflak Ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 49.

Ruslar'la işbirliği yaptığının ortaya çıkması üzerine voyvodaların atanma usulünde değişikliğe gidilmesine karar verilmiştir.

2. Feneryot Sistemi: Yerli Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Yerine Fenerli Rum Beylerinin Atanması

Osmanlı İmparatorluğu, kendisine bağlı özerk statüdeki Eflak ve Boğdan'ı yönetmek amacıyla bölge halkıyla aynı dini ve aynı kültürü paylaşan yerli asiller arasında yöneticiler tayin etme yolunu tercih etmiş ve XVIII. yüzyılın başlarına kadar Memleketeyn'i yerli prensler eliyle yönetmiştir. Ancak, yaklaşık üç asır boyunca uygulanan bu yönetici belirleme sisteminden 1710-1711 Prut Savaşı'ndaki tecrübeler ışığında vazgeçilmesine karar verilmiştir. Prut Savaşı sırasında Eflak ve Boğdan prenslerinin Ruslar'la işbirliği yaptığının ortaya çıkması üzerine Osmanlı yöneticilerinin yerli prenslere olan güveni sarsılmıştır. Yerel yöneticilerin bu ihaneti nedeniyle Osmanlı Devleti daha sonra "Feneryot sistemi" olarak adlandırılacak yeni bir yönetici atama usulüne müracaat etmiştir. Bu yeni sistemde Osmanlı tebaası Fenerli Rumlar, Eflak ve Boğdan'a yönetici olarak atanmaya başlanmıştır. Fenerli Rumların bu görevler için tercih edilmesinde bu kişilerin bölge halkıyla aynı dini ve mezhebi paylaşmaları; ayrıca, Osmanlı hariciye bürokrasisi içinde uzun süredir dragoman ve tercüman olarak istihdam edilmeleri nedeniyle devlet yöneticileri tarafından güvenilir ve sadık olarak kabul edilmeleri etkili olmuştur.

Fenerli Rumlar, İstanbul'un Fener semtinde ikamet eden soylu veya sonradan soyluluk kazanmış Rum, Romen, Arnavut ve İtalyan kökenli zenginlerden oluşmaktaydı (Sözen, 2000: 7). Etnik köken itibariyle hepsi Rum olmasa da aralarında Rumca konuştukları ve kendilerine özgü bir Rum kültürü oluşturdukları için Fenerli Rumlar olarak adlandırılmışlardır (Çiftçi, 2010: 32). Osmanlı toplumunda Fenerliler, etnik ve dini olarak çoğunluğu oluşturan Müslümanlar-Türkler karşısında eğitilmiş, zengin, dış dünyayla irtibatlı ancak kendi içinde dışa kapalı bir azınlık niteliği taşımaktaydı (Iorga, 2009: 304). Fenerli Rumlar, Osmanlı Devleti'nde imtiyazlı bir azınlık olarak, devletin hariciye işlerinde müsteşarlık ve tercümanlık¹⁷ görevlerinde bulunmuşlar; Eflak ve Boğdan voyvodalıkları,¹⁸ Girit ve Sisam valilikleri gibi üst düzey görevlere getirilmişler; ayrıca ticaret ve sanatta ön planda olmuşlardır. Servetlerini çoğunlukla tüccarlık, gemi taşımacılığı ve bankerlikten kazanan Fenerli Rumlar, 1821'deki Yunan isyanına kadar Osmanlı devlet yönetiminde etkin şekilde yer almaya devam etmişlerdir (Çiftçi, 2010:32).

2.1 Feneryot Sistemi'ne Geçiş

Boğdan voyvodası Dimitri Cantemir'in¹⁹ Prut Savaşı sırasında Ruslar'la birlikte hareket ettiğinin anlaşılması ve adigeçenin kaçarak Ruslara sığınması Osmanlı Devleti'nin yerel prenslere olan güvenini derin biçimde sarsmıştır. Ruslar'ın, yerel prensleri etkileri altına alma gücü olduğunu gören ve yerel prenslerin olası ihanetlerini önlemek için tedbir almak isteyen Osmanlı Devleti, Boğdan voyvodasının tayini konusunda alternatif çözüm arayışına girmiştir. Bu süreçte Osmanlı payitahtı, Divan-ı Hümayun tercümanı olarak görev yapan Fener Rumlarından Ioan Mavrocordat'ı (İskerletzade Yanaki) 1710 yılında geçici olarak Boğdan'a voyvoda tayin etmiştir. Mavrocordat, padişah fermanı doğrultusunda acele şekilde Yaş şehrine gönderilmiş ve Boğdan bölgesi sözkonusu

¹⁷ Fenerli Rumlar'ın Divan-ı Hümayun ve donanma tercümanlığı görevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çiftçi, C. (2010). Bab-ı Ali'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821). *Uluslararası İlişkiler*, C. 7, S. 26, s. 30-34.

¹⁸ Eflak ve Boğdan'a yönetici olarak atanan kişiler çoğunlukla Sturdza, Sutzu, İpsilanti, Ghica, Mavrocordat, Kantakuzen, Mavrogheni veya Callimachi gibi Feneryot kökenli ailelerden seçilmiştir. Bkz. Karasu, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, C. 2, S. 3, Isparta, s. 827.

¹⁹ Constantin oğlu Dimitri Cantemir (1673-1723) uzun yıllar İstanbul'da yaşamış, Osmanlı tarihi ve Türk müzikisi üzerine kitaplar yazmış ve birçok şarkı bestelemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://ottomanhistorians.uchicago.edu/tr/historian/dimitrie-cantemir/>; (Erişim: 12 Ağustos 2020).

tarihten itibaren anılan Fenerli Rum Bey'i vasıtasıyla yönetilmeye başlanmıştır (BOA, Mühimme Defteri, No: 119: 39). Ioan Mavrocordat'ın geçici görevinden sonra Boğdan'a ağabeyi Nicolae Mavrocordat sürekli şekilde atanmış ve Osmanlı Devleti'nin daha güvenilir bulunduğu Feneryotlar'ın atanma sistemi böylelikle Boğdan'da 1711 yılından itibaren yerleşmiştir (Philliou, 2004: 28-29).

Öte yandan, Eflak voyvodası Constantin Brancoveanu'nun Prut Savaşı sırasında Osmanlı ordusunu oyalayarak Tuna iskelelerini tehlikeye atması, Osmanlı yöneticilerini Boğdan voyvodası gibi Eflak voyvodası hakkında da şüpheye sevk etmiştir. İhaneti hakkındaki kuşkular zaman içinde kesinlik kazanınca Brancoveanu'nun görevden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Brancoveanu 1714 yılında tutuklanarak dört oğluyla birlikte İstanbul'a getirilmiş ve aynı yıl içinde oğullarıyla birlikte İstanbul'da idam edilmiştir.²⁰ Constantin Brancoveanu'nun cezasını infazla görevlendirilen Mirahor Mehmed Ağa'ya bir voyvoda tayini fermanı verilmiştir. Fermanında isim kısmı boş bırakılmış ve mahallinde uygun gördüğü kişiyi atama yetkisi verilmiştir. Bunun üzerine Mirahor Mehmed Ağa, tanınmış yerli ailelerden birine mensup olan Stefan Cantacuzen'i Eflak'a voyvoda olarak tayin etmiştir (Karasu: E. T. 20.05.2020). Fermanında ayrıca, idam edilen Voyvoda Constantin ve oğullarının nakit paralarının, mülklerinin ve sair mallarının eksiksiz şekilde Mirahor Mehmed Ağa marifetiyle kayıt altına alınması ve bunların Eflak memleketinin ve halkının ihtiyaçları için uygun şekilde kullanılması emredilmiştir (BOA, Mühimme Defteri, No: 120: 168). Ancak Stefan Cantacuzen de kısa süre sonra 30 Aralık 1715 tarihinde bu görevinden azledilmiş ve yerine Fenerli Rum Beylerinden İskerletoğlu Nikolaki atanmıştır (Çiftçi, 2010: 35). Bu atamayla birlikte Eflak'ta da Fenerli Rumların yöneticilik dönemi başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin yerli voyvodalar yerine daha güvenilir bulunduğu Feneryotların, Eflak ve Boğdan'a yönetici olarak atanması yöntemi yaklaşık 110 yıl devam etmiştir. Rusya'nın geçmişte yerli voyvodalar üzerinde olduğu gibi zaman içinde Feneryotlar üzerinde de nüfuz sahibi olmaya başlaması ve Fenerli Rumların Yunan milliyetçilik hareketlerini desteklemeleri nedeniyle Osmanlı Devleti'nin Feneryotların sadakatine olan itimadı zaman içinde sarsılmıştır. Feneryotlara duyulan güvenin aşınması sonucunda Eflak ve Boğdan'a Fenerli Rumların atanması uygulamasından vazgeçilmiş ve 1821 yılında tekrar yerli prenslerin voyvoda olarak atanması yöntemine geri dönmüştür.

2.2 Feneryot Sistemi'nden Vazgeçilmesi

Eflak ve Boğdan'ın Fenerli Rum yöneticileri, 1750'lerden itibaren Fener Rum Patrikhanesi'yle işbirliği yaparak Bizans'ı yeniden canlandırma arayışına girmişler, bu itibarla Yunan ve Bizans milliyetçiliğini yaymaya çalışmışlardır. Feneryotlar döneminde Eflak ve Boğdan, Yunan milliyetçiliğinin sadece ideolojik açıdan değil aynı zamanda mali açıdan da desteklendiği merkezler haline gelmişlerdir (Papachristou, 1992: 145-148). Osmanlı Devleti, bu duruma karşı çeşitli tedbirler almaya çalışmışsa da Rusya'nın müdahaleleri nedeniyle Payitaht'ın Feneryot yöneticiler üzerindeki yaptırım gücü sınırlı kalmıştır. Nitekim 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'yla birlikte Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'a atanacak Fenerli Rumlar konusunda bundan böyle Ruslar'a danışmayı kabul etmiş, ayrıca Rus Çarlığı'na Eflak'ta konsolosluk açma ve serbest ticaret yapma hakkı tanımıştır. 1802 yılına gelindiğinde ise Rusya ile varılan anlaşma kapsamında voyvodalık süresi üç yıldan yedi yıla çıkarılmış ve voyvodalıklardaki değişikliklerde Rusya'nın muvafakatinin aranması koşulu kabul edilmiştir (Papachristou, 1992: 141). Bab-ı Ali böylelikle pratikte artık istediği voyvodayı atayamaz veya görevden alamaz bir duruma düşmüştür. Çarlık Rusyası'nın bu şekilde Fenerli Rum yöneticiler üzerinde giderek daha fazla etkili olmaya başlaması Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmiştir. Ayrıca, Rusya'nın bu müdahaleleri Feneryotlar'ın eskisi gibi Osmanlı Devleti'ne sadık kalmalarını güçleştirmiştir (Karpat, 1994: 469).

²⁰ Constantin Brancoveanu'nun oğullarıyla birlikte Osmanlılar tarafından idam edilmesi, adigeçenin Romen tarihinde kahramanlaştırılmasına yol açmıştır. Bkz. https://www.ri.ro/en_gb/the_reign_of_constantin_brancoveanu-20886; (Erişim: 30 Nisan 2020).

Osmanlı Devleti daha önce azlettiği Eflak ve Boğdan beylerini, Rusya'nın baskısı ile tekrar göreve getirmesine rağmen Rus orduları Dinyester Nehri'ni geçerek Eflak ve Boğdan'ı işgal etmiştir.²¹ Bunun üzerine, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1806-1812 savaşı başlamıştır (Karasu, 2002: 741). Bu savaşın sonunda imzalanan Bükreş anlaşmasıyla (1812) Rusya, Eflak ve Boğdan'daki işgaline son vermesi karşılığında Boğdan'ın doğu kısmında yer alan Akkirman, Kili ve Bender'i topraklarına katmış, böylelikle bölgede kalıcı bir konum elde ederek Fenerli voyvodalar üzerinde daha etkin bir hale gelmiştir (Çiftçi, 2010: 43). Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğu karşısında giderek güçlenen Çarlık Rusyası, Eflak ve Boğdan'daki Ortodoksları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin içişlerine de müdahale etmeye başlamıştır. Geline bu aşamadan sonra Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'da Feneryot düzenine son verilmesi gerektiğini değerlendirmeye başlamıştır. Yerli halktan yüksek vergiler toplayan ve bu suretle fakir köylüleri mali açıdan ezen Feneryot yöneticilere karşı 1821 yılında Tudor Vladimirescu öncülüğünde patlak veren halk ayaklanmasını fırsat bilen Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'a Fenerli Rumları atama siyasetine son vererek eskiden olduğu gibi yerli prensler arasından atama yapma yöntemine geri dönmüştür (Calcan, 2010: 26). Böylelikle, III. Ahmet döneminde başlayan Memleketeyn'e Fenerli yöneticilerin tayin edilmesi usulünden 1821 yılında II. Mahmud döneminde vazgeçilmiştir (Çiftçi, 2010: 39). Osmanlı Devleti'nin bu kararı almasında aynı yıl Mora yarımadasında başlayan Yunan isyanı da etkili olmuştur. Zira Eflak ve Boğdan'daki Feneryotlar, Yunan milliyetçilik hareketlerini destekleyerek Yunanlıların bağımsızlığı için çaba sarf etmekteydiler. Bu dönemde, Feneryotların Eflak ve Boğdan'a voyvoda olarak tayin edilmeleri yönteminin terk edilmesinin yanı sıra baş tercümanlık görevi de Rumların elinden alınmış ve 1821 yılında Bab-ı Ali'de bir tercüme odası kurularak, başına Mühendishane-i Hümayun hocası Yahya Naci Efendi ile oğlu Ruhiddin Efendi getirilmiştir (Çiftçi, 2010: 43). Bu gelişme, Osmanlı Hariciye bürokrasisinin Müslümanlaşma ve Türkleşme sürecini hızlandırmıştır (Bilim, 1990: 33-42).

3. Modern Anlamda Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkilerinin Başlaması

Romanya'nın bağımsızlığını elde etmesinden önceki dönemde Osmanlı-Romanya ikili münasebetlerinde modern anlamıyla diplomatik bir ilişki şeklinden söz etmek mümkün değildir. Nitekim, Romanya devletinin kurulması öncesinde var olan voyvodalıklar, Osmanlı İmparatorluğu'na vergi ödeyen bağlı prenslikler statüsündeydiler. 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi sonrasında Rusya'nın desteğiyle ve Berlin Antlaşması yoluyla Romanya'nın²² Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte iki ülke arasında modern anlamda diplomatik ilişkiler 1878'de tesis edilmiştir. Bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından Romanya, Kasım 1878'de İstanbul'da bir *Büyükelçilik* açmış; Osmanlı Devleti ise Kasım 1878'de Bükreş'te *Orta-Elçilik* düzeyinde bir temsilcilik açmıştır (Rachieru, 2013: 382; Rachieru, 2018: 59-60). Osmanlı Devleti'nin, geçmişte kendisine bağlı olan ve kısa süre önce dış güçlerin desteğiyle kurulan bu yeni devlette siyasi ve psikolojik sebeplerden dolayı *Büyükelçi* yerine *Orta-Elçi* görevlendirmeyi daha uygun bulduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti nezdindeki ilk Romen "*Büyükelçi*"si Mösyö D. Bratianu 16 Kasım 1878 tarihinde İstanbul'da görevine başlamıştır (Romanya Büyükelçiliği: E.T. 18.06.2020). Aynı dönemde Osmanlı Devleti'nin Romanya nezdindeki ilk "*Orta-Elçi*"si olarak Aleksandr Karatodaori Efendi tayin edilmiş, ancak Romen makamlarının Bükreş'e Müslüman bir sefir atanması yönündeki

²¹ XIX. yüzyıl boyunca Eflak ve Boğdan, Ruslar tarafından 1806, 1828, 1849 ve 1853 yıllarında olmak üzere dört kez işgal edilmiştir. Bkz. Karasu, C. (2002). XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri. *TÜRKLER*, Ed. Hasan Cemal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 741- 749.

²² Fransa'nın desteği ve Romen diplomat Mihail Kogalniceanu'nun gayretiyle Eflak ve Boğdan 1858'de birleşmeye karar vermişlerdir. Her iki voyvodalık 1859'da Albay Alexandru Ion Cuza'yı başkan seçmiştir. Cuza, İstanbul'a gelerek bütün Romen halkı adına Sultan Abdülaziz'i ziyaret etmiş ve bu sırada Küçüksu Kasrı'nda ağırlanmıştır. Sultan Abdülaziz, Memleketeyn'in Romanya adıyla bir ülke halinde birleştirilmesi emrivâkisini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bkz. Özcan, A. (1994). Boğdan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, s. 272.

ısrarlı talepleri üzerine kısa süre sonra bu göreve Süleyman Sabit Bey atanmıştır (T. C. Bükreş Büyükelçiliği: E.T. 21.05.2020).

3.1 Osmanlı-Romanya İkili Diplomatik İlişkilerinde Öne Çıkan Konular

1878-1908 arasındaki dönemde Osmanlı-Romanya ikili diplomatik ilişkilerinde Romanya açısından öncelikli konunun Osmanlı Devleti'nin Bükreş'e atayacağı elçinin dini kimliği olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın Osmanlı Devleti açısından öncelik taşıyan konunun ise Jön Türkler'in Romanya'daki siyasi faaliyetlerine müsaade edilmemesi olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak Romanya'da yaşayan Müslüman-Türk azınlığın mülkiyet haklarının korunması ve iki ülke arasında Konsolosluk anlaşması imzalanması hususları da iki ülke arasındaki ilişkilerde öne çıkan diğer önemli konu başlıkları olmuştur. İki ülkenin sefaret yetkilileri karşılıklı olarak diplomatik girişimlerde bulunarak başkentlerinin bu konulardaki beklentilerini ve taleplerini muhataplarına iletmiş, Dışişleri Bakanlıkları'na da bu konulardaki gelişmeler hakkında düzenli bilgi aktarmışlardır.

3.1.1 Bükreş'e Atanacak Osmanlı Diplomatik Temsilcisinin Dini Kimliği Sorunu

Romanya bakımından Osmanlı Devleti'yle diplomatik ilişkilerinde en önemli konuyu içişlerine müdahale edilmemesi ve Romanya'ya atanacak Osmanlı diplomatik temsilcilerinin *Gayrimüslim* olmaması teşkil etmiştir. Romen makamları, Osmanlı Devleti'nin Bükreş'e Müslüman temsilci ataması konusunda oldukça hassas davranmışlar ve bu yöndeki beklentilerini çeşitli vesilelerle ilgili Osmanlı makamlarına iletmişlerdir. Romenler, Osmanlı Devleti'nin Bükreş'e Müslüman sefir atamasını Dobruca Müslümanları'yla daha kolay iletişim sağlayabilmek için istediklerini iddia etmişlerdir. Nitekim, Romen Dışişleri Bakanlığı arşivinde yer alan yazışmalarda, İstanbul'daki Romen sefiri M. Lahovary'un Rıza Paşa'yla görüşerek Bükreş'e Müslüman bir sefir atanmasını arzuladıklarını dile getirdiği kaydedilmektedir.²³ Benzer şekilde Osmanlı diplomatik arşivlerinde de Romanya'nın Viyana sefiri M. Balaceanu'nun Osmanlı Devleti'nin Viyana Sefiri Esad Bey'i ziyaret ederek, merkezden aldığı talimat çerçevesinde Bükreş'e Müslüman sefir atanmasını önemsediklerini ve bu yöndeki beklentilerini iletmiş olduğu kaydedilmektedir.²⁴ Yukarıdaki hususlar dikkate alındığında yeni bağımsızlığını kazanan Romanya'nın Osmanlı Devleti'yle ilişkilerinde Bükreş'e atanacak Osmanlı diplomatik temsilcisinin özellikle dini kimliği konusunda aşırı hassasiyet gösterdiği açıkça görülmektedir. Romen makamlarının Dobruca Müslümanlarını gerekçe göstererek Bükreş'e Müslüman sefir atanmasını talep etmesinin ardındaki sebebi, bağımsızlığını yeni kazanan bu ülkenin²⁵ geçmiş tecrübeler ışığında içişlerine müdahale edebilecek "Osmanlı tebaası Ortodoks Feneryot Rumların" atanmasından duyduğu endişeyle açıklamak mümkündür. Romen makamlarının bu gerçeği perdelemek için de Bükreş'e Müslüman sefir

²³ *Arhiva Ministerelui Afacerilor Externe, Constantinopole Collection*, vol. 360/969, 23.06.1885, "J'ai vu hier à la Porte le Ministre des Affaires Etrangères et le Grand Vezir, ils m'ont donné les meilleures assurances au sujet de la nomination d'un Musulman comme envoyé Extraordinaire à Bucharest. J'ai pris mes mesures pour que le Sultan soit préavisé informé du désir du Gouvernement de SM le Roi par l'un de ses secrétaires particulier."

²⁴ "L'agent diplomatique de Roumanie à Vienne est venu spécialement pour me dire qu'il était chargé de me prier de transmettre à Votre Altesse l'expression du vœu de son gouvernement de voir accréditée le plus tôt possible une représentation diplomatique de la Sublime Porte à Bucharest. M. Balaceanu a ajouté que ayant vu dernièrement le Prince Charles, Son Altesse lui avait manifesté son vif désir de voir cette représentation confiée de préférence à un Musulman, surtout parce que la nationalité de ce fonctionnaire en ferait en quelque sorte un intermédiaire naturel et tout de confiance entre les populations musulmans de Dobruja et les autorités roumaines qui ont pour instructions de traiter celles-ci avec beaucoup d'égard." Viyana sefiri Esad Bey'in Hariciye Nazırı Safvet Paşa'ya yazdığı telgraf, *BOA, Hariciye Nezareti Evrakı*, 1060/4/52, télégramme, 9776/562, 16.09.1878, Viyana

²⁵ Romanya Sefiri George Ghika 1893 yılında Sultan II. Abdülhamid'e sunduğu layihada Osmanlı Devleti'nde aksayan unsurlar hakkında bilgi vermekte ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinde bulunmaktadır. 93 Harbi sonucunda bağımsızlığını yeni kazanmış olan bir devletin temsilcisi olan Romanya sefiri, yüzlerce yıl hakimiyeti altında yaşadığı bir devlete, yıkılmaması için hakimane bir tarzda tavsiyelerde bulunmaktadır. Ghika, sözkonusu layihada Osmanlı Devleti'nde yönetimin istenilen seviyede olmadığını, bunun devleti idare etmede bir "*usûl ve kaide-i hasenenin*" yokluğundan kaynaklandığını, netice olarak da kaidesiz ve kualsız çalışmanın hiçbir şey yapmaktan daha fena olduğunu vurgulamaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuz, M. (2010). Romanya Sefirinin, Osmanlı Devlet Nizamı hakkında II. Abdülhamid'e Takdim Ettiği Lâyihası. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 26, s. 79-106.

atanması taleplerini Dobruca Müslümanları'yla daha iyi iletişim kurabilmek gerekçesine dayandırdıkları anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti tarafından 1878-1908 döneminde Bükreş'te görevlendirilen diplomatik temsilciler incelendiğinde sözkonusu dönemde toplam dokuz Orta-Elçi'nin görev yaptığı görülmektedir. Bu Orta-Elçi'lerin dini kimliklerine bakıldığında ise yedisinin Müslüman, birinin Katolik Hristiyan (aile kökenleri Fransa'ya uzanan Edouard Blak Efendi), birinin ise Ortodoks Hristiyan (Aleksandr Karatodaori Efendi) oldukları görülmektedir.²⁶ Atanan kişilerin dini kimliklerine bakıldığında Osmanlı makamlarının Bükreş'e Müslüman diplomatik temsilci atanması konusunda Romen makamlarının taleplerini çoğunlukla karşıladıkları tespit edilmektedir. Öte yandan Osmanlı Devleti, bahsekonu dönemde Romanya'da Bükreş sefaretı dışında yedi Konsolosluk, beş Konsolosluk Yardımcılığı olmak üzere toplam on iki temsilcilik daha açmıştır.²⁷ Sözkonusu konsolosluklarda görev yapan konsolos ve konsolos yardımcılarının dini kimliklerine göre bir istatistik çalışması gerçekleştiren Romen tarihçi Rachieru, bunların 58'inin Müslüman, 20'sinin Rum kökenli, 14'ünün Ermeni kökenli, 6'sının Yahudi ve 1'inin ise Katolik olduğunu tespit etmiştir (Rachieru, 2013: 386; Rachieru, 2018: 74-84).

3.1.2. Jön Türkler'in Romanya'daki Faaliyetlerinin Yasaklanmasına Yönelik Girişimler

II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti bakımından Romanya'yla ilişkilerdeki en öncelikli konu Jön Türkler ve Jön Türkler'in bu ülkedeki faaliyetlerinin engellenmesi olmuştur. Jön Türkler, yeni bağımsızlığını kazanan Romanya'yı muhalif propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi bakımından bir merkez olarak kullanmışlardır. 1 Kasım 1895'te deniz yoluyla İstanbul'dan Romanya'ya firar eden İbrahim Temo, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Romanya'da ve Balkanlar'da örgütlenmesinde, Cemiyet'in fikirlerinin bu bölgede yayılmasında etkin bir rol oynamıştır (Çelik, 2010: 78-85). Temo ve arkadaşlarının Romanya'daki başlıca faaliyetleri arasında muhalif nitelikli gazeteler çıkarmak ve bu suretle fikirlerini daha geniş kitlelere yaymak gelmektedir. Nitekim 1895-1908 yılları arasında Bükreş elçisi olarak görev yapan Hüseyin Kazım Bey'in en çok uğraştığı konu İbrahim Temo ve Jön Türkler'in propaganda faaliyetleriyle mücadele olmuştur. Temo, kaleme aldığı hatıralarında Jön Türklerin Romanya'daki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler vererek, Köstence limanı yoluyla İstanbul'a ve Anadolu'ya propaganda amaçlı broşürler gönderdiklerini; bir gazete heyeti teşkil ederek Bükreş'te muhalif bir Türkçe gazete çıkarmayı başardıklarını; etkisi giderek artan Jön Türkler'in bu faaliyetlerinin Bükreş Elçisi Kazım Bey'i ve Yıldız Sarayı'nı telaşlandırdığını; öyle ki, Jön Türkler'le mücadelesinde yeterince başarılı bulunmayan Kazım Bey'in bir süre memuriyetten çekilmek durumunda dahi kaldığını; ancak daha sonra görevine yeniden dönen Kazım Bey'in, para ve makam vaatleriyle gazete heyetini dağıtmaya muvaffak olduğunu

²⁶ Sözkonusu orta-elçiler ve görev yaptıkları dönemler:

1- Aleksandr Karatodaori efendi, 1878

2- Süleyman Sabit Bey, Kasım 1878-Haziran 1885

3- Ahmed Ziya Bey, Temmuz 1885-1888

4- Mehmed Feridun Bey, Aralık 1888-1889

5- Edouard Blak Bey, Mayıs 1889-1892

6- Mehmed Şemseddin Bey, Aralık 1892-1894

7- Mustafa Reşid Paşa, Mayıs 1894-1895

8- Hüseyin Kazım Bey, Ocak 1895-1908

9- Abdullatif Safa Bey, Ağustos 1908-1916, Bkz. <https://bukres.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>; (Erişim: 21 Mayıs 2020).

²⁷ Sözkonusu konsoloslukların çoğunun siyasi, askeri ve ticari saiklerle Tuna nehri kıyısındaki şehirlerde kuruldukları görülmektedir. Konsolosluklar, Bükreş, Köstence, Braila, Galati, Yaş, Turnu Severin, Craiova şehirlerinde; Konsolosluk Yardımcılıkları ise Tulça, Sulina, Giurgiu, Calafat, Turnu Magurele şehirlerinde hizmet vermiştir. Bkz. Rachieru, S. (2013). *Ottoman Representatives in Romania: Diplomatic and Consular Network of the Sultan in a Former Vassal State. Power and Influence in South-Eastern Europe 16-19th Century*, Eds. Maria Baramova, Plamen Mitev, Ivan Parvev and Vania Racheva, LIT, Berlin, s. 385-386.

aktarmaktadır (Temo, 2013: 111). Bükreş elçisi Hüseyin Kazım Bey, Romen makamları nezdinde yürüttüğü yoğun girişimler sonucunda Temo tarafından çıkarılan Sadâ-yı Millet (1898) gazetesinin dokuzuncu sayısından; Kırmızıade Ali Rıza Bey tarafından çıkarılan Dobruca (1901) gazetesinin de ilk sayısından sonra kapatılmalarını sağlamıştır (Hak-Söz, 14 Ağustos 1929: S. 13, s. 1). Öte yandan, Jön Türkler 1901'den II. Meşrutiyet'in 1908'deki ilanına kadar Romanya'da yeni bir gazete çıkaramamışlardır. Bu bağlamda, Romen makamlarının Osmanlı Devleti'nin talepleri doğrultusunda Jön Türkler'in Romanya'daki basın-yayın faaliyetlerini önemli ölçüde engelledikleri görülmektedir.

3.1.3. Romanya'da Yaşayan Müslüman-Türk Azınlığın Mülkiyet Haklarının Korunması

93 Harbi sonrasında Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Hristiyan bir ülke sınırları içerisinde yaşamak istemeyen Müslüman-Türk azınlık, Anadolu'ya göç etme arayışı içine girmiş ve bölgeden Anadolu'ya göçler hız kazanmıştır. Osmanlı Devleti, bahsekonu dönemde yaşadığı ekonomik ve siyasi sıkıntılar nedeniyle Romanya'da kalan Türkler'in sorunlarıyla yeterince ilgilenememiş; ayrıca, göçlerin getireceği yeni problemlerle baş edemeyeceğini değerlendirdiğinden Türk azınlığa doğdukları ve yüzyıllardır yaşadıkları topraklarda kalmaya devam etmelerini telkin etmiştir (Şark, 10 Kânunuevvel 1897: S. 8, s. 2-3). Nitekim Osmanlı hükümetinin mali desteğiyle Ebulmukbil Kemal Bey'in²⁸ öncülüğünde Köstence'de çıkarılan Şark²⁹ gazetesinin sıklıkla Müslümanların Anadolu'ya göç etmemeleri gerektiğine ilişkin haberler yaptığı görülmektedir. Gazete, bazı Müslüman gençlerin Romanya'da askerlik yapmamak için Anadolu'ya göç ettiklerini, onların ardından ailelerinin de göç ettiğini, böyle davranışların cehaletten ileri geldiğini, öyle ki Bulgaristan'daki kötü muamelelere kıyasla Romanya'da Müslümanlara iyi davranıldığını, Romen devletinin askere aldığı Müslüman gençlerin başlarına şapka giydirmedeğini, domuz yağıyla pişirilen yemekler yedirmedeğini savunmuş (Şark, 6 Kânunuevvel 1897: S. 7, s. 1-2; Şark, 27 Kânunuevvel 1897: S. 12, s. 1-2; Şark, 30 Kânunuevvel 1897: S. 14, s. 1-2) ve göç karşıtı bir yayın politikası izlemiştir. Osmanlı makamları her ne kadar Türk azınlığın Romanya'da kalmasını telkin etmişse³⁰ de yeni kurulan Romanya'da artan milliyetçilik ve Dobruca'yı "Romenleştirme" politikaları kapsamında Ulahların³¹ bölgede iskân edilmeleri nedeniyle birçok Müslüman-Türk aile malını, mülkünü satarak Anadolu'ya göç etmeye devam etmiştir.

²⁸ Ebulmukbil Kemal Bey, II. Abdülhamid döneminde Matbuat Müdürü olarak görev yapmış ve basının sansüründen sorumlu olmuştur. Bkz. Tuncer, B. (2008). *Harf hatası resmi gazete kapattırdı*. "www.hurriyet.com.tr/amp/harf-hatasi-resmi-gazete-kapattirdi-9905373". (Erişim: 14 Mart 2020).

²⁹ Şark gazetesi, 31 Teşrinievvel 1897 ve 22 Kânunusani 1897 tarihleri arasında Köstence'de Osmanlıca harflerle yayınlanmıştır. Romanya Bilimler Akademisi Arşivi, "Şark", Fon: P.IV.1.901.

³⁰ Osmanlı Devleti, Dobrucalı Müslüman-Türkler'in Romanya'da kalmalarını teşvik etmiş ancak Anadolu'ya dönmek konusunda kararlı olanları elindeki kısıtlı imkanlara rağmen 1899 yılında Köstence ve Tulça iskelelerinden vapurlarla ücretsiz olarak Anadolu'ya nakletmiştir. Bkz. Ülküsal, M. (1987). *Dobruca ve Türkler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 41.

³¹ Ulahlar, Latince kökenli lehçeler konuşan, bazen Romenleri de içeren fakat daha çok barbar akınları sebebiyle dağlara çıkmış Paleobalkanik grupların soyundan geldiği varsayılan topluluklardır. Bazı araştırmacılar, onları Balkanların Orta-Batı kesimlerinde yaşayan; çoban, at yetiştiricisi ve gezgin katırcı olarak yarı göçebe bir hayat süren, bugün hâlâ Sırbistan'ın, Yunanistan'ın, Makedonya'nın ve Arnavutluk'un dağlık bölgelerinde yaşayan bir topluluk olarak tanımlamaktadır. Frenkler tarafından "Koca-Valak", Slavlar tarafından "Valahlar" şeklinde ifade edilen bu topluluğun kendilerine verdiği ad ise "Aroman"dır. Ulahlar, kökenleri Hint-Avrupa, Daçya-Trakya bloğunda yer almasına rağmen Romalılaştırmış ve Latince'den türeyen, modern Romence'ye yakın bir dil kullanmışlardır. Osmanlı Devleti, Ulahların ayrı bir millet olarak varlığını Mayıs 1905'te kabul etmiş ve bu suretle Ulahları "Rum milleti" yerine "Ulah milleti" olarak tanımlamıştır. Mezhep işlerinde Rum Patrikhanesi'ne bağlılıkları devam etmekle birlikte hukuk-i medeniyece Osmanlı vatandaşları olan Rum, Bulgar ve Sırlar gibi ayrı bir cemaat kabul edilmişlerdir. Bu kararın kabulünde, Romanya'nın Ulahlar adına düzenleme yapılması taleplerinin yanı sıra Ulahların Bulgarlar'la işbirliğine yönelmeleri ve Almanların Ulahlar lehine girişimde bulunmaları etkili olmuştur. Bkz. Ünlü, M. (2009). *Uluslararası Diplomasi ve Ulahlar. Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 7, Serander Yayınevi, Trabzon, s. 10-22.

Ulahlar, Romen siyasi yaşamında aşırı milliyetçi olarak tanınmaktadırlar. Sırbistan, Hırvatistan, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan'da toplam 2 milyona yakın Ulah'ın yaşadığı tahmin edilmektedir. Bkz. Karpat, K. (1994). *Eflak. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul, s. 468.

Türklerin Romanya'dan yoğun şekilde göç etmelerine sebebiyet veren en önemli etmenlerden biri de mülkiyet haklarının zarara uğratılması olmuştur. Romen devleti 12 Mart 1880 tarihinde 57 no'lu Resmî Gazete'de yayınlanan bir kanunla, Osmanlıca tapu senetlerinin Romence'ye çevrilmesini zorunlu kılmıştır. Romen devletinin getirdiği bu zorunluluk özellikle Dobruca'da yerleşik olan Türk azınlığın mağduriyetine yol açmıştır. Zira elinde tapu belgesi bulunan Türklerin sayısı azdı ve birçoğu da savaş sırasında bu belgeleri kaybetmişlerdi (Ülküsal, 1987: 56). Romen hükümeti, elinde tapu senedi bulunmayan zilyedlere bu mülkleri nispeten düşük bir fiyatla iade etmeye karar vermişse de bu durum Müslüman-Türkler'in önemli ölçüde maddi zararlara uğramasını önleyememiştir. Öte yandan, Dobruca'dan göç eden Türklerin geride bıraktığı yaklaşık 700 bin hektar toprak ise tapusuz oldukları gerekçesiyle Romen devletine geçmiş ve bu toprakların sahiplerine herhangi bir ödeme de yapılmamıştır. Giderek yükselen Romen milliyetçiliği sebebiyle kendisini eskisi gibi bu topraklarda rahat hissetmeyen Türkler bir taraftan da yeni vergi borçlarıyla yüz yüze kalmıştır. Vergi borçlarını ödeyemeyen Türklerin topraklarına Romen devleti tarafından el konulması Müslüman azınlığın hoşnutsuzluğunu daha da artırmıştır (Ülküsal, 1987: 56-57). Görüldüğü üzere, yeni kurulan Romen devleti Müslüman-Türk azınlığın mülkiyet haklarına yeterince saygı göstermemiş, siyasi ve ekonomik bir buhran içinde olan Osmanlı Devleti de diplomatik ve konsolosluk görevleri çerçevesinde Romen makamları karşısında Türklerin mülkiyet haklarını gerektiği ölçüde koruyamamıştır. Bu bağlamda Osmanlı-Romanya Konsolosluk anlaşmasının sonuçlandırılmaması da Romanya'daki Türk azınlığın mülkiyet haklarının gözetilememesinde menfi bir rol oynamıştır.

3.1.4. Osmanlı-Romanya Konsolosluk Anlaşması'nın Akdedilmesine İlişkin Çabalar

Osmanlı-Romanya diplomatik ilişkileri bakımından önem taşıyan bir diğer konu da taraflar arasında konsolosluk anlaşması imzalanmasına dönük çalışmalardır. Osmanlı Devleti ve Romanya'nın karşılıklı olarak diplomatik temsilci atamaları sonrasında Osmanlı tarafı 1879'da iki ülke arasında konsolosluk anlaşması imzalanmasını önermiştir. Bu amaçla 1886, 1906 ve 1907 yıllarında üç ayrı komisyon kurulmasına rağmen Romen tarafı her defasında bu süreçleri akim bırakarak konsolosluk anlaşmasının imzalanmasına yanaşmamıştır (Rachieru, 2013: 386-387; Rachieru, 2018: 152-158). Konsolosluk anlaşmasının imzalanamaması nedeniyle Osmanlı diplomatik temsilcileri *exequator* (buyurltu) alamadan, yani temel bazı diplomatik haklardan istifade edemeden Romanya'daki görevlerini sürdürmek zorunda kalmışlardır. Buna karşın Romen diplomatik temsilciler ise kapitülasyonlar sebebiyle Osmanlı topraklarında her türlü imtiyaz ve ayrıcalığı serbestçe kullanabilmişlerdir. Bu durum, diplomatik manada iki ülke arasında müteakabiliyet ilkesinin pratikte uygulanmadığını ve kapitülasyonlar nedeniyle Osmanlı Devleti'nin eşit olmayan koşullarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Öte yandan konsolosluk anlaşmasını imzalamayarak Romen tarafı, Osmanlı tebaası Dobruca Müslümanlarının terk ettiği gayrimenkullerin bedellerinin ödenmesi konusunun gündeme gelmesini önlemeyi amaçlamış (Rachieru, 2013: 387), ayrıca konsolosluk anlaşmalarının en önemli konuları arasında yer alan vatandaşların yabancı ülkedeki hak ve menfaatlerinin güvence altına alınması yönündeki yükümlülüklerden de kaçınmaya çalışmıştır. Konsolosluk anlaşmasının imzalanamaması nedeniyle Dobruca bölgesinde yaşayan Müslüman-Türklerin azınlık haklarına ve mülkiyet haklarına yönelik Romen makamlarının ihlallerini önleyebilecek hukuki bir anlaşmadan yoksun kalmıştır. Bu durum, Dobruca bölgesinde yaşayan Müslüman-Türk azınlığın durumunu menfi yönde etkilemiş ve yukarıda da belirtildiği üzere bölgeden Türk göçlerinin artmasında etkili olmuştur.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı özerk statüdeki Eflak ve Boğdan, ilk aşamada yerli Ortodoks voyvodalar eliyle yönetilmişlerdir. Ancak yerli voyvodaların Prut Savaşı sırasında Ruslar'la işbirliği yaptığının ortaya çıkması üzerine bunlara duyulan güven sarsılmış ve yerli yöneticiler yerine bölge halkıyla aynı mezhebi paylaşan Osmanlı tebaası Fenerli Rumların Eflak ve Boğdan'a voyvoda olarak atanmasına karar verilmiştir. Böylelikle 1711 yılından itibaren Boğdan'da, 1715 yılından itibaren ise Eflak'ta Fenerli Rum beylerin yöneticilik devri başlamıştır. Ancak 1750'lerden itibaren Fenerli Rumların Yunan milliyetçilik hareketlerini desteklemeleri ve bu yöndeki Yunan ayaklanmalarına maddi destek sağlamaları, ayrıca Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte atanacak Fenerli Rumların seçilmesi süreçlerinde Rusya'nın giderek belirleyici bir aktör haline gelmesi Osmanlı yöneticilerini Feneryot sisteminden vazgeçmeye yöneltmiştir. 1821 yılında Tudor Vladimirescu liderliğinde Feneryot düzenine karşı çıkan halk ayaklanmasını fırsat bilen Osmanlı makamları, Feneryot sistemini kaldırmış ve tekrar yerli yöneticilerin atanması usulüne dönmüştür. Hem yerli voyvodaların hem Feneryotların atandığı dönemlerde Eflak ve Boğdan içişlerinde serbest, dışişlerinde ise Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk statülerini korumuşlardır. Söz konusu dönemde Romanya devleti henüz kurulmadığından Osmanlı-Romanya ilişkilerinde modern anlamıyla diplomatik ilişkilerden söz etmek mümkün değildir.

Modern anlamda Türk-Romen diplomatik ilişkileri Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte 1878 yılında başlamıştır. Erken dönem ikili diplomatik ilişkilerde Romen tarafı için en önemli konu Türk tarafının Bükreş'e atayacağı elçinin dini kimliği olmuştur. Romen tarafı, geçmişte uygulanan Feneryot sisteminin tecrübeleri ışığında, içişlerine karışabilecek Osmanlı tebaası Ortodoks bir elçinin Bükreş'e atanmasından endişe duymuş ve Müslüman bir sefir atanması beklentisini çeşitli vesilelerle Osmanlı makamlarına en üst düzeyde iletmiştir. Aynı dönemde Osmanlı Devleti bakımından ise ikili diplomatik ilişkilerde öncelikli konu Jön Türkler'in Romanya'daki faaliyetlerinin engellenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki ülkenin de diplomatik anlamda karşılıklı olarak birbirlerinin bu yöndeki talep ve beklentilerini dikkate aldıkları görülmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti, Romen makamlarının talepleri doğrultusunda Bükreş'e çoğunlukla Müslüman sefir atamıştır. 1878-1908 yılları arasında Bükreş'e atanan Osmanlı sefirlerinin dokuzundan yedisinin Müslüman olduğu görülmektedir. Buna karşılık olarak Romanya ise, Osmanlı Devleti'nin beklentisi doğrultusunda Jön Türklerin çıkardıkları gazetelerin kısa süre içerisinde kapatılmalarını sağlamış ve 1901'den itibaren de yeni gazete çıkarmalarına olanak tanımamıştır. Öte yandan, ikili diplomatik ve konsolosluk ilişkileri bağlamında Osmanlı Devleti, Romanya sınırları içinde kalan Müslüman-Türklerin azınlık haklarının ve özellikle de mülkiyet haklarının korunması amacıyla Romanya'yla bir konsolosluk anlaşması akdetmeye çalışmıştır. Ancak Romen tarafının bu konudaki isteksizliği ve Osmanlı Devleti'nin içinden geçmekte olduğu sancılı siyasi, askeri ve ekonomik süreçler nedeniyle bu hedefe ulaşılamamıştır.

KAYNAKÇA

Aydın, M. (2013). Eflak Beyliği. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 23, İstanbul, s. 1-24.

Bilim, C. (1990). Tercüme Odası. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM) Dergisi*, S. 1, Ankara, s. 29-43.

Bozkurt, Giray S. (2008). Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 17, Ankara, s. 1-31.

Calcan, G. (2010). Perception of the Romanian-Ottoman Relationship In The Romanian History Textbooks. *PAU Journal of Social Sciences Institute*, S. 6, Denizli, s. 21-30.

Coman, V. & Yenikale, A. (2015). *Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca (XVI.-XIX y.y.)*, Bükreş: Etnologica.

Constantin Brancoveanu (Erişim: 30.04.2020).
"https://www.rri.ro/en_gb/the_reign_of_constantin_brancoveanu-20886".

Çelik, B. (2010). Üç Kimlikli Bir Jön Türk Aydını: Dr. İbrahim (Ethem) Temo (1865-1945). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 1, İzmir, s. 77-98.

Çiftçi, C. (2010). Bab-ı Ali'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821). *Uluslararası İlişkiler*, C. 7, S. 26, Ankara, s. 27-48.

Dimitrie Cantemir (Erişim: 12.08.2020).
"https://ottomanhistorians.uchicago.edu/tr/historian/dimitrie-cantemir".

Doğru, H. (2002). Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskan Siyaseti. *TÜRKLER*, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 165-176.

Eltut, N. (2009). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15.09.2007, *Türkiye Bildiriler/ Papers*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6, Ankara, s. 119-129.

İbram, N. (1999). *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar*, (Çev., Belghiuzar Cartali Bulğa, Namık Kemal Yıldız), Köstence: Ex Ponto.

Gemil, T. (2012). Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı / Turkic Presence on the Romanian Territory Before The Ottomans. In Koor: Gemil, Tasin; Pienaru, Nagy; *Moştenirea Istorică A Tătarilor*, Bükreş: Editura Academiei Române, s. 27-56.

Gemil, T. (1981). Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülâhazalar. *VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler, C.II*, Ankara, s. 1503-1510.

Gökbilgin, T. (1957). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul: Osman Yalçın Matbaası.

Iorga, N. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, (1640-1774)*, C. 4, Çev: Nilüfer Epeçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Karasu, C. (2002). XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri. *TÜRKLER*, Ed. Hasan Cemal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 741- 749.

Karasu, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, C. 2, S. 3, Isparta, 825- 835.

Karasu, C. (Erişim: 20.05.2020). Feneryotlar. "<https://silo.tips/download/feneryotlar-feneryot-sstemnn-balangici>".

Karpat, K. (1994). Dobruca. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul, s. 483-487.

Karpat, K. (1994). Eflak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul, s. 467-470.

Koyuncu, A. (2014). Tuna Vilâyeti'nde Nüfus ve Demografi (1864-1877). *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/4, Ankara, s. 675-737.

Murgescu, B. (2002). Köstence. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, Ankara, s. 276-277.

Oğuz, M. (2010). Romanya Sefirinin, Osmanlı Devlet Nizamı hakkında II. Abdülhamid'e Takdim Ettiği Lâyihası. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 26, Ankara, s. 79-106.

Önal, Mehmet N. (1994). Romanya Türklerine Bakış. *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 93, İstanbul, s. 177-190.

Özcan, A. (1994). Boğdan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, s. 269-272.

Papachristou, Panayotis A. (1992). *The Three Faces of the Phanariots: An Inquiry into the Role and Motivations of the Greek Nobility Under the Ottoman Rule (1683-1821)*, Master Thesis, Department of History, Simon Fraser University.

Papp, S. (2002). Eflak ve Boğdan Ahidnameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hristiyan Vassal Devletler. *TÜRKLER*, Ed. Hasan Cemal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. 10, Yeni Türkiye Yay., Ankara, s. 744-753.

Philliou, Christine M. (2004). *Worlds, Old and New: Phanariot Networks and the Remaking of Ottoman Governance In the First Half of the Nineteenth Century*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Princeton University.

Rachieru, S. (2013). Ottoman Representatives in Romania: Diplomatic and Consular Network of the Sultan in a Former Vassal State. *Power and Influence in South-Eastern Europe 16-19th Century*, Eds. Maria Baramova, Plamen Mitev, Ivan Parvev and Vania Racheva, LIT, Berlin, s. 381-392.

Rachieru, S. (2018). *Diplomați și supuși otomani în Vechiul Regat: relații otomano-române între anii 1878 și 1908* [Romanya'nın Eski Kraliyet Döneminde Osmanlı Diplomatları ve Osmanlı Topluluğu: 1878-1908 Yılları Arasında Osmanlı-Rumen İlişkileri]. Iași: Editura Universității "Al. I. Cuza". Romanya Büyükelçiliği (Erişim: 18.06.2020). "<https://ankara.mae.ro/en/node/393>".

Sarğın Y. (2013). *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti İle Eflak Ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sözen, Z. (2002). Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi. *TÜRKLER*, Ed. Hasan Cemal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C. 12, Yeni Türkiye Yay., Ankara, s. 15-22.

Sözen, Z. (2000). *Fenerli Beyler, 110 Yıllın Öyküsü (1711-1821)*, İstanbul: Aybay Yayınları.

T.C.Bükreş Büyükelçiliği (Erişim: 21.05.2020). "<https://bukres.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>".

*Osmanlı İmparatorluğu'yla İlişkileri Bağlamında Voyvodalıklardan Modern Romanya'ya:
Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkileri (1878-1908)*

TDK, "Boyar", <https://sozluk.gov.tr> (Erişim: 25.12.2020).

Temo, İ. (2013). *İttihat ve Terakki Anılarım, Atatürk'ü N' için Severim?* İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Tuncer, B. (Erişim: 14.03.2020). *Harf hatası resmî gazete kapattırdı*. 15 Eylül 2008, "www.hurriyet.com.tr/amp/harf-hatasi-resmi-gazete-kapattirdi-9905373".

Türkal, M. K. (2017). 18. Yüzyılın İlk Yarısında Eflak ve Boğdan Üzerinde Osmanlı-Avusturya Mücadelesine Dair Anonim Bir Eser: Vakayı-i Eflak. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 12/9, Ankara, s. 35-54.

Ülküsal, M. (1987). *Dobruca ve Türkler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ünlü, M. (2009). Uluslararası Diplomasi ve Ulahlar. *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Serander Yayınları, Trabzon, S. 7, s. 9-26.

Yalçınkaya, M. A. (2006). Osmanlı Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn). *Balkanlar El Kitabı*, C. 1, Karam Vadi Yay., Ankara, s. 386-395.

ARŞİV KAYNAKLARI

Romanya Bilimler Akademisi Arşivi

Hak-Söz, Fon: P.III.10.345.

Şark, Fon: P.IV.1.901.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Düvel-i Ecnebiye Defterleri, No:77/1, Romanya Eflak Defteri.

Hariciye Nezareti Evrakı, 1060/4/52, télégramme, 9776/562, 16.09.1878.

Mühimme Defteri, No: 119.

Mühimme Defteri, No: 120.

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, Defa 6, Sene 1290, Matbaa-i Vilâyet-i Tuna.

Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Arhiva Ministerului Afaçerilor Externe)

Arhiva Ministerului Afaçerilor Externe, Constantinopole Collection, vol. 360/969, 23.06.1885.